

श्री. उदय दिवाणे - हरिभाऊ विश्वनाथ अँड कंपनी, दादर चे मालक आणि
श्री. सतीश जोशी, संगीत समालोचक व संशोधक यांच्यातील ऑनलाइन संवाद सत्र
14 सप्टेंबर 2020

विद्यालंकार ज्ञानपीठ ट्रस्ट ने आयोजित केलेल्या अभिनव व्याख्यानमालेत / संवादमालेत हरीभाऊ विश्वनाथ कंपनी चे मालक श्री उदय दिवाणे यांनी त्यांच्या कंपनीचा आजवरचा प्रवास विशद केला. १९२५ साली स्थापन झालेल्या संगीत वाद्ये दुरुस्तीच्या व्यवसायास आरंभ करून या कंपनीने वाद्यांच्या उत्पादनात ग्राहकांची सर्वोत्कृष्ट सेवा देऊन जगभर नावलौकिक मिळवला आहे. संवादिनी, तबला, तानपुरा, वीणा, स्वरमंडळ, बासरी, संतूर, ढोलक, ढोलकी, मृदंग, व्हायोलिन, सतार, सरोद, मँडोलिन गिटार, आणि, यासारखे अनेक उच्चप्रतीच्या वाद्यांचे उत्पादन ते तज्ञांकरवी मुंबईतील दोन सुसज्ज कारखान्यात करतात. स्थानिक बाजारपेठेतील कंपनीच्या यशासोबतच त्यांनी जागतिक बाजारपेठ सुद्धा लीलया काबिज केली. सध्या अनेक पारंपरिक वाद्यांची जागा इलेक्ट्रॉनिक्स वाद्यांनी घेतली आहे. या नवीन बदलाचे ते स्वागतच करतात. जरी ही वाद्यं कमी वेळात अचूक ट्यूनिंग करत असली तरीही पारंपरिक वाद्यांच्या आवाजात नैसर्गिक गोडवा असल्याने आजही त्यांना भरपूर मागणी आहे. पारंपरिकता आणि आधुनिकता यांतील सुवर्णमध्य साधण्यास ते प्राधान्य देतात.

सुरुवात

सुरुवातीला हरीभाऊ विश्वनाथ दिवाणे यांनी दादर येथे फुलांचा व्यवसाय केला पण तिथे त्यांचे मन रमेना. बाजापेटीची आवड त्यांना स्वस्थ बसू देईना. मग त्यांनी १९२५ साली बाजापेटी आणि ग्रामोफोन दुरुस्तीचा व्यवसाय सुरू केला. १९२७ साली दादरच्या कुंभारवाड्यात ७५ कारागीरांना सोबत घेऊन वाद्यांच्या दुरुस्तीचा कारखाना सुरू केला. हरीभाऊंनी जर्मन बनावटीची हार्मोनियम पूर्णपणे उघडून पुन्हा पूर्ववत बनवली. एखादी गोष्ट शिकण्यासाठी ही अशी करामत करावी लागते त्याशिवाय त्यातील पूर्ण ज्ञान आपल्याला मिळत नाही. संपादित केलेले ज्ञान त्यांनी आपल्या कारागिरांनाही दिले. त्याकाळी वाद्यांना सूर लावण्यासाठी नादकाट्याचा वापर होत असे, परंतू हरिभाऊ केवळ कानाने ऐकून अचूक स्वर जुळवित असत. विविध आव्हानांना सामोरे जात त्यांनी यशाची मुहूर्तमेढ रोवली. प्रथितयश संगीतकारांच्या आवश्यकतेनुसार समायोचित बदल करत वाद्ये निर्मितीत वैविध्य जोपासले.

श्री उदय दिवाणे यांच्या बदल

श्री उदय दिवाणे यांनी १९७८ पासून या व्यवसायात स्वतःला झोकून दिले आहे. सर्वच संगीत वाद्यांची त्यांना उत्तम जाण असून व्हायोलिन आणि तबल्याचे विधिवत प्रशिक्षण सुद्धा घेतले आहे. स्वतः अभियंता असल्याने त्यांनी व्यवसायात तंत्रज्ञानाचा कौशल्याने सुयोग्य वापर केला. नवोदित कलावंतांना संधी देत जेष्ठ संगीतकारांकडून त्यांच्या गाण्यांचे आठवा स्वर, धुंद क्षण, भरारी यांसारखे एकूण सहा अल्बमही तयार केले आहेत. कारागीरांचे प्रशिक्षण, कामातील बारकावे, कामाप्रती अपार श्रद्धा, आणि बांधिलकी यांवर त्यांचे विशेष लक्ष असते. कामाचा सर्वोत्तम दर्जा, आणि काळानुरूप बदल हि एवढीच ओळख त्यांना ९५ वर्षात जागतिक बाजारपेठेतील व्यवसायात अग्रेसर राहण्यास मदत करते.

निर्यात आणि ग्राहक सेवा

कंपनीस १९६८ मध्ये निर्यातीचा परवाना मिळाला, तेंव्हापासून कंपनीने हॉलंड, जर्मनी, पॅरिस, स्वित्झर्लंड, अमेरिका, बहरीन, ऑस्ट्रेलिया, न्यूझीलंड, दक्षिण आफ्रिका यासारख्या विविध देशात संगीत वाद्यांची मोठ्या प्रमाणात निर्यात करित आहे. वाद्ये निर्मितीत गुणवत्तेच्या बळावर त्यांनी नवनवीन बाजारपेठे शोधली, ५०% हून अधिक निर्यातीवर भर दिला. जगभरातील अनेक सुप्रसिद्ध कलावंतांनी त्यांच्याकडून आजवर संगीत वाद्ये घेतली आहेत. वाद्यांच्या दुरुस्तीसाठी आणि ग्राहकांच्या सेवेसाठी ते सदैव तत्पर असतात.

उत्सव आणि संगीत अल्बम

हरिभाऊ विश्वनाथ यांनी आजवर अनेक शास्त्रीय संगीताच्या कार्यक्रमांचं / नाट्यसंगीताच्या मैफिलींच आयोजन केले आहे. त्यांच्या मुख्य शाखेचा अमृत महोत्सव, प्रभादेवी शाखेचा रौप्य महोत्सव, ओळख वाद्यांची संगत सुरांची, स्वरनाद सन्मान सोहळा, स्वररचना, संगीतोत्सव, बालगंधर्वांच्या आठवणींचा खजिना, या सम हा, स्पंदन, संवादिनी यज्ञ यांसारखे अनेक उत्तमोत्तम कार्यक्रम केले. पं. सी आर व्यास, पं. शिवकुमार शर्मा, पं. तुलसीदास बोरकर, पं. यशवंत देव, पं. उल्हास बापट, बालगंधर्व, नौशादजी, तौफिक कुरेशीजी, संगीतकार अशोक पत्की, पद्मजा फेणाणी जोगळेकर, शंकर महादेवन, अवधूत गुप्ते, बेला शेंडे, कौशल इनामदार, मिलिंद जोशी आणि अनेक दिग्गज कलावंतांनी हरिभाऊ विश्वनाथ आयोजित सुमधुर कार्यक्रमातून रसिकांना मंत्रमुग्ध केले.

कार्यक्रमाबद्दल थोडक्यात

विद्यालंकार ज्ञानपीठ ट्रस्ट ने आयोजित केलेल्या या अभिनव कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक, वक्ते आणि मुलाखतकार श्री सतीश जोशी यांचा परिचय प्रा.अंबादास देशमुख यांनी करून दिला. श्री सतीश जोशी यांनी मुलाखत खुलवत, रंगतदार करत कार्यक्रमाची उत्सुकता वाढवली. श्री उदय दिवाणे यांनी तीन पिढ्यांचा इतिहास सांगितला, उपस्थितांच्या सर्व प्रश्नांची उत्तरे दिली, संवादिनी, पायपेटी, २२ श्रुतींची पेटी, तबला, बासरी, सतार, गिटार या सारख्या अनेक वाद्यांची माहिती दिली, व्हायोलिन वादन करून श्रोत्यांची दाद मिळवली. प्रतिभा, अभिरुचि, परिश्रम आणि नावीन्याचा शोध घेणाऱ्यांना वाद्य निर्मितीच्या प्रांतातही यशाची उंच भराची घेता येते हे अधोरेखित केले. प्रा.अंबादास देशमुख यांनी रसिकांचे, मान्यवरांचे आभार व्यक्त करून कार्यक्रमाची सांगता झाली.